

Національна
академія наук України

Інститут
української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Володимир ЛИТВИН
Олексій ОНИЩЕНКО • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Георгій ПАПАКІН – головний редактор
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Віталій ТЕЛЬВАК
Ольга ТОДІЙЧУК • Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 46

Книга II

РЕЦЕНЗІЇ НА ПРАЦІ
МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
(1915–1938)

Серія

ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ:
ДОВІДНИКИ, ПОКАЖЧИКИ, АРХІВИ

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
“СВІТ”
2015

УДК 94(477)
ББК 63.3(4УКР)
Г 91

*Випущено на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення
України за програмою “Українська книга” 2015 року*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядкування, передмова, коментарі: Віталій ТЕЛЬВАК
Переклад статей: з російської – Іван СВАРНИК, з польської – Віра РОМАНИШИН,
з німецької – Любов ЯНИШИНА, з чеської та англійської – Оксана БЛАШКІВ,
з італійської – Мар’яна МАРКЕВИЧ
Переклад висловів іншомовного походження – Мирослав ТРОФИМУК

Видавництво “Світ”

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-916-6 (Т. 46. Кн. II)

© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України, 2015
© Тельвак В.В., передмова, 2015
© Видавництво “Світ”, дизайн та художнє
оформлення, 2015

М.ГРУШЕВСЬКИЙ. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В КОРОТКИМ ОГЛЯДІ.

Частина перша, Петроград, 1917, 221 стор., ціна 1 крб. 75 коп.

Частина друга, Київ, 1917, 176 стор., ціна 2 карб. 50 коп.

Частина третя, Київ, 1917, 143 стор., ціна 2 карб. 50 коп.

З вступу до “Всесвітньої історії” ми бачимо, що автор хотів “в короткій і приступній формі дати перегляд історії людства від початків культури до нинішніх часів так, щоби він годився і на те, щоби дати перші відомості людині, яка тільки починає знайомитися з минувшиною, і на те, щоби людині, яка вже не одне прочитала з історії, дати суцільний погляд на історію розвою культурного і політичного життя народів”.

Таким чином, автор не претендує ні на те, щоби його книжки могли бути підручником задля шкіл середніх або вищих, ні на те, щоби вони давали читачеві повні відомості про історичні факти. Його завдання значно вужче: він хоче дати тільки “огляд” в повному значінні цього слова, огляд, який для одних з’являвся би тим фундаментом, на якому б вони могли будувати далі студіювання науки, а для інших — засобом привести до системи розрізнені знання історичних подій.

Можемо сказати, що автор досягнув обох поставлених собі завдань. Його огляд, написаний надзвичайно цікаво, передає остатні висновки історичної науки щодо зв’язку між собою життя цілого світу. З величезним умінням автор злучує в одну спільну картину історію Азії, Європи, Африки і навіть Америки, причім останню вводить в загальну систему не з тих часів, коли вона була відкрита Колумбом, а з часів перших початків історичного життя, — спосіб, ще не уживаний в популярних книжках, але — треба визнати — надзвичайно влучний: у читача залишається в голові не купа якихось, нічим не зв’язаних між собою фактів, а послідовна система розвитку людського роду од самих початків. Перед очима читача проходять один за другим перші геологічні періоди життя земної кулі: третичний, з якого не залишилось слідів людського життя; ділювіальний, коли ми знаходимо перші сліди людини; алювіальний; доба палеолітична, неолітична і металітична. В коротких рисах, але дуже яскраво використовано автором для цих періодів всі здобутки археології і філології, а тому, коли читач переходить до так званої “історичної” доби, вона з’являється перед ним не як щось осібне, а як логічний наслідок усього попереднього життя людськості.

В першій книжці автор описує нам історію Сходу, старої Америки, античної Греції і Риму і так званих “середніх віків” до половини XIII віку після Р. Хр.; в другій — історію світу з XIII до XVI віку, в третій — історію XVII і XVIII віків — до Французької революції. Як бачимо, в та-

кому розкладі є велика нерівномірність, бо мало не стільки ж присвячено двом-трьом вікам, скільки цілій історії людськості за кілька тисяч років історичного і десятки тисяч років доісторичного життя. З одного боку, такий план є цілком зрозумілий, бо взагалі ближчі часи дають нам багато більш певного матеріалу, ніж часи даліші, про які ми часто не маємо нічого, крім матеріалів археологічних та деяких легенд. Але все ж таки присвячення історії античної Греції і Риму всього 50 сторінок треба визнати хибою автора. Автор в своєму вступі роз'яснює цей факт тим, що він хотів, “щоби читач можливо легко і скоро перебіг, не застрявши, через старші періоди і ширше, з розумінням, придбаним од уважного прочитання перших частин, розчитався в часах новіших” і обіцяє в короткім часі видати ширший перегляд історії старших часів. Таким чином, автор дивиться на свою першу книжку лишень як на вступ до історії “нових часів”. Але тоді було б більш зручно й назвати історію не всесвітньою, а “історією людства від XIII віку після Р. Хр. з пояснюючим вступом”.

Власне через короткість першої книжки історії в ній є деякі хиби, які можна закинути авторові. Так, на стор. 62–64 автор каже, що культура геленська розвинулася на руїнах культури егейської, але про зміст цієї останньої майже нічого не оповідав, хоча археологічна наука недавніх десятиліть дала нам для того величезний матеріал. Там же автор каже, що за егейською пішли “хвилі” геленські — ахейська, еолійська, іонійська і дорійська, але не пояснює, що це були осібні геленські племена. На ст. 205 автор з'ясовує дуже докладно позитивні прикмети середньовічного лицарства, і тільки двома словами згадує про його негативні сторони, тому в читача повинно залишитись однобоке вражіння про це історичне з'явище.

Деякі думки автора можуть викликати суперечки. Так, наприклад, думка, висловлена на стор. 114 першої книжки, про те, що “гадка Константина опертися на походи християнства була щаслива і дала імперії (Західній Римській) можливість продержатися ще ціле століття”, зовсім не може бути визнана безспірною; історична наука взагалі має навіть цілком протилежний погляд на християнство, визнає його з його традиціями, цілком протилежними римській державній ідеї, одною з головніших причин загибелі Римської держави. Та й сам автор (стор. 123–124 першої книжки) в значній мірі поділяє погляд на християнство як на релігію шкідливу для Римського державного укладу. Оповідаючи про секту богомилів в Болгарії (кн. перша, стор. 190), автор каже коротко, що так там називались Маніхеї. Це не зовсім так: богомили з'явились в X віці і були тільки відгуком секти маніхеїв, яка існувала в Персії і була знищена в VI столітті; в тих сектах спільне — це так званий “дуалізм”, себто признання двох божеських сил — доброї і лихогої, які борються між собою, але в подробицях між обома сектами є велика різниця.

Не можна погодитись ще з автором і в тому, що він, коли ділить історію на періоди, залишає поділ на “середні віки” і “нові часи”. Правда, він вказує на те, що цей поділ стосується лишень Європи, однак власне в ті самі періоди вкладає й історію всього світу, для якої цей поділ цілком штучний і не характерний.

Ми вважали за обов’язок одмітити вище згадані хиби, але повинні визнати їх настільки дрібними і незначними, що вони цілком не псують того гарного вражіння, яке робить взагалі історія М.Грушевського. Деякі місця в цій історії варті того, щоби їх окремо одмітити. Взяти хоча короткий, але надзвичайно яскравий опис розповсюдження християнства (в формі несторіанства) від III до XIV віку в Азії (Туркестані, Сибіру, Індії, Тибеті, Китаї), — річ, про яку в популярних книгах по загальній історії рідко де можна прочитати. Дуже влучно характеризовані причини появи цивільної влади пап римських, боротьби папства з імперією, появи реформації, розвитку “просвіщеного абсолютизму” і т. ін. Історію політичну уміло зв’язано з історією культури матеріальної і духової (мистецтва, науки, церкви).

Через все вищезгадане видання “Всесвітньої історії” можна вітати як безумовно цінну вкладку в нашу популярно-наукову літературу.

К.Лоський

історію візантійської літератури), одночасно — професор Українського державного університету (1919). Впродовж 1919–1934 рр. був співробітником Всенародної бібліотеки України, завідувач відділу періодики. Протягом 1920–1924 рр. був професором кафедри історії всесвітньої літератури Полтавського українського ІНО, де викладав спочатку історію візантійської культури, а потім історію середньовічної культури. Теоретик українського бібліографічного репертуару, бібліографії української періодики, член Бібліографічної комісії при УАН, заступник голови Візантологічної комісії ВУАН. З 1927 р. — секретар Бібліографічної комісії ВУАН. Основні праці: “Переклади Св. Письма на українську мову в XIX і XX ст.” (1919); “Основні проблеми українського бібліографічного репертуару” (1927); “Завдання бібліографії української періодики” (1928).

М. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина перша, Петроград, 1917, 221 стор., ціна 1 крб. 75 коп. Частина друга, Київ, 1917, 176 стор., ціна 2 карб. 50 коп. Частина третя, Київ, 1917, 143 стор., ціна 2 карб. 50 коп.

Уперше опубліковано в: Книгарь. Літопис українського письменства. — К., 1918. — Число восьме. — С. 443–446. Підпис: *К. Лоський*.

Подається за першодруком.

Лоський Кость (Костянтин) Володимирович (1874–1933) — історик права, громадський і політичний діяч, дипломат. Професор (1921). Дійсний член НТШ (1928). Вивчав історію у Варшавському, а право — у Петербурзькому університетах. Від 1896 р. — у редакції журналу “Исторический вестник”. Переїхав на Холмщину, працював там у губернських установах, був одним з лідерів українського громадсько-культурного життя в краї. Редагував 1906–1907 рр. газету “Буг”. Брав участь в організації та роботі Української Центральної Ради. В травні 1917 р. призначений комісаром Тимчасового уряду в Буцацькому повіті, виконував обов’язки губернського комісара Тернопільської губернії. Навесні 1918 р. призначений послом УНР у Фінляндії, Швеції та Норвегії з місцем перебування в м. Стокгольм, залишався на цій посаді в період Української держави гетьмана та Директорії УНР. Наприкінці 1920 р. поселився у Празі. Працював в Українському вільному університеті: професор римського права, декан правничого факультету (1927–1928), проректор (1929–1930). Основні праці: “Украинский вопрос: Россия и Антанга” (1918), “Нарис римської історії” (1919), “Короткий нарис грецької історії” (1921), “Історія джерел римського права” (1921), “Історія і система римського приватного права” (т. 1–3, 1922–1924).

Мих. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина четверта. Київ, 1918, сторін. 167, ціна 2 карб. 80 коп.

Уперше опубліковано в: Книгарь. Літопис українського письменства. — К., 1918. — Число п’яте. — С. 253–257. Підпис: *К. Лоський*.

Подається за першодруком.

Про К. Лоського див. попередній коментар.

ЗМІСТ

с. текстів с. ком.

<i>В.Тельвак</i> . МІЖ ІСТОРІЄЮ ТА ПОЛІТИКОЮ: РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ПІСЛЯ 1914 РОКУ	V	
Волох С.: Український народ в его прошлом и настоящем. Том I. ...	1	413
<i>П.С[тебницький]</i> : Український народ в его прошлом и настоящем. Том I. ...	3	414
<i>Струве Петро</i> : 1. Український народ в его прошлом и настоящем... ..	5	415
<i>Могилянський Мих.</i> : Михайло Грушевський. Історія України-Руси. Т. VIII ...	9	416
<i>Dr. Czeł [Ч.Франкевич]</i> . <i>Poglądy historyczne Prof. M.Hruszewskiego w</i> <i>“kwestii ukraińskiej” w swietle krytyki naukowej</i>	10	417
<i>Д-р М.ф.Ляндвер</i> . <i>Geschichte der Ukraine. Von Michael Gruschewski.</i>	20	418
<i>Грабовський Т.</i> Проф. Грушевський про ставлення Польщі до Руси... ..	23	418
<i>Редакція</i> : Ілюстрована історія України. Написав Михайло Грушевський... ..	30	419
<i>Волох С.</i> : Мих. Грушевський. Якої ми хочемо автономії і федерації... ..	32	419
<i>Дубровський В.</i> : Мих. Грушевський. Переяславська умова України	34	419
<i>Новенко Мод.</i> : Переяславська умова України з Москвою 1654 року... ..	36	420
Мих. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді — частина перша... ..	38	420
<i>Зеров М.</i> : Мих. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина I, друге видання... Частина II... ..	39	421
<i>Зеров М.</i> : Мих. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина третя... ..	41	421
<i>Сагарда М.</i> : Мих. Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина шоста... ..	43	421
<i>Лоський К.</i> : М.Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина перша, друга, третя... ..	46	422
<i>Лоський К.</i> : М.Грушевський. Всесвітня історія в короткім огляді. Частина четверта... ..	49	422
<i>Страшкевич В.</i> : Мих. Грушевський. <i>Sub divo</i>	51	423
<i>Садовський М.</i> : Мих. Грушевський. Хмельницький в Переяславі... ..	53	423
<i>Н.В.</i> : Чеський переклад праці проф. М.Грушевського “Про старі часи на Україні”	54	424
<i>О.Г[рушевський]</i> : Мих. Грушевський. Студії з економічної історії України... ..	56	424
<i>Ф.А.Голдер</i> : <i>Geschichte der Ukraine. Teil I</i>	57	425
<i>Данилевич В.</i> : М.Грушевський. Старинна історія... ..	59	426
<i>Дорошкевич Ол.</i> : Мих. Грушевський. Звідки пішло українство і до чого воно йде; Його ж. Якої ми хочемо автономії і федерації; Його ж. Вільна Україна, статі з останніх днів; Його ж. Українська Центральна рада й її універсал... ..	61	427

<i>Н[ікола] Ф[еста]:</i> М. Hruchevsky. Abrègè de L'histoire de L'Ukraine.... .63	427
<i>Антонович Д.:</i> М. Грушевський: Всесвітня історія... .64	428
<i>Антонович Д.:</i> М. Грушевський: Ілюстрована історія України...; Історія України...;Про старі часи на Україні... .66	429
<i>Дорошенко Д.:</i> М. Грушевський: Ілюстрована історія України... .68	430
<i>Мицюк О.:</i> М. Грушевський. З починків укр. соціалістичного руху.... .70	431
<i>Дорошенко Вол.:</i> Микола Аркас. Історія України... Михайло Грушевський. Ілюстрована історія України... .72	432
<i>Крип'якевич І.:</i> М.Грушевський. Хмельниччина в розцвіті (1648–1650)... .74	433
<i>Яворський М.:</i> Мих. Грушевський. Початки громадянства... .76	434
<i>Д-р Мечислав Гавлік:</i> Hruszewskij M.: Chmelnyuczyna w rozcwiti... .78	435
<i>Дорошенко Вол.:</i> Михайло Грушевський. Історія української літератури. Том I (Частина I, книги: 1, 2 і 3)... .93	435
<i>Єфремов С.:</i> М. Грушевський. З починів українського соціалістичного руху... .97	436
<i>Річицький А.</i> Як Грушевський “виправляє” Енгельса... .100	437
<i>Сумцов М.:</i> Мих. Грушевський. Початки громадянства... .109	438
Михайло Грушевський. Культурно-національний рух на Україні в XVI–XVII віці... .112	439
Михайло Грушевський. Про старі часи на Україні. Коротка історія України... 113	439
<i>Василенко М.:</i> Грушевський М. Історія України-Руси. Том VIII, частина I, II, III... .115	439
<i>М.Ш[аповал]:</i> Михайло Грушевський. З історії релігійної думки на Україні... .126	440
<i>Ишак А. Др. О.</i> Михайло Грушевський і його історія релігійної думки на Україні... .127	441
<i>Свенціцький І.:</i> Три історії української літератури... .135	443
<i>Перетц В.:</i> Михайло Грушевський. Історія української літератури... .140	443
<i>Камінський В.:</i> Михайло Грушевський. Історія Української літератури. Томи. I–IV... .147	444
<i>Марковський М.:</i> Грушевський М. Історія української літератури. Том IV... .152	445
<i>Марковський М.:</i> Грушевський М. Історія української літератури. Том п'ятий... .155	446
<i>Брікнер А.:</i> Hruševskij M. Istorija ukraїnskoї literatury.... .160	446
<i>Харват В.:</i> Михайло Грушевський: Впливи чеського національного руху XIV–XV вв. в українськiм життiю... .169	447
<i>Ф.С.:</i> Грушевський Михайло. З історії релігійної думки на Україні... .171	447
<i>Якубовський Ф.:</i> М. Грушевський. Під зорями... .174	448
<i>Мірчук І.:</i> M.uchajlo Hruševskij. Z istorji religijnoj dumky na Ukrajini... .179	448
<i>Абрамович Д.:</i> Грушевський М. Історія української літератури... .180	449

<i>Б.Р.</i> : Михайло Грушевський. Під зорями...	185	450
<i>Зеров М.</i> : Михайло Грушевський. Під зорями...	186	450
<i>М.З.</i> : Михайло Грушевський. Історія України-Руси. Тому дев'ятого...	189	450
<i>Новицький В.</i> : Академік М.С.Грушевський. Чернігів і Сіверщина в українській історії...	192	450
<i>Ястребов Ф.</i> Тому дев'ятого перша половина...	193	451
<i>Наріжний С.</i> : М.Грушевський. Історія України-Руси. Тому дев'ятого...	224	452
<i>Бідло Я.</i> : Мучајло Нрушевс'куј, Istorija Ukraїny-Rusy. Tomu devjatoho...	226	452
<i>М.Г.</i> Розквіт та занепад (М.Нрушевс'куј: Geschichte der Ukraine)...	237	453
<i>Z.Ž-a.</i> : Hruszewskij Mучајло. Istorija Ukraїny-Rusy, t. IX, cz. II...	240	453
<i>Герасимчук В.</i> З нагоди появи IX тому "Історії України-Руси" М.Грушевського...	241	453
<i>Рубач М.А.</i> Буржуазно-куркульська націоналістична ідеологія під машкарою демократії "трудового народу"	246	455
<i>Копержинський К.</i> Формалізм-естетизм на послугах національ-фашизму.	304	456
<i>Турська Г.</i> : Grušewskij M.S. O tak nazywajemoj "Lwowskoj letopisi"	320	457
<i>Кравченко І.</i> Фашистські концепції Грушевського і його школи...	322	458
<i>Ястребов Ф.</i> Націонал-фашистська концепція селянської війни 1648 року на Україні...	357	459
<i>Г.Т[urska]</i> : Grušewskij M.S. Samowidec Ruiny i jego pozdniejšie otraženija...	408	459
<i>Белецький А.И.</i> Академік М.Грушевський. Історія української літератури...	409	459
КОМЕНТАРІ	413	
ПЕРЕЛІК РЕЦЕНЗІЙ НА ПРАЦІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО (1915–1938)	461	
ПОКАЖЧИК ІМЕН	473	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 46. Книга II

РЕЦЕНЗІЇ НА ПРАЦІ
МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
(1915–1938)

Серія “Допоміжні матеріали: довідники, покажчики, архіви”

Редактор	<i>Е.Главацька</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>І.Сімонова</i>
Коректор	<i>О.Тростянчин</i>

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Асадему. Офс. друк. Ум. друк. арк. 41,47.
Обл.-вид. арк. 36,0. Тираж 5000 пр. Зам. 46-15

Державне підприємство
“Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
79008 Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПрАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас” КП ДАК “Укрвидавполіграфія”
79005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК 1110 від 08.11.2002 р.

Г 91 **Грушевський М.С.**
Твори: У 50 т. / редкол.: П. Сохань, Г. Папакін, І. Гирич та ін. —
Львів : Світ, 2002 —.

Т. 46. Кн. II : Рецензії на праці Михайла Грушевського (1915—1938) /
упор. В. Тельвак. — 2015. — 512 с. — (Серія “Допоміжні матеріали: довід-
ники, покажчики, архіви”).

ISBN 978-966-603-223-5;

ISBN 978-966-603-916-6 (Т. 46. Кн. II)

Том містить рецензії на праці вченого авторства визначних українських, поль-
ських, російських, німецьких та ін. істориків. Ці публікації дозволяють реконстру-
ювати полеміку, котра точилася довкола історіографічних ідей М.Грушевського в
науці його часу. Завдяки своїй жанровій специфіці опубліковані рецензії є важливим
джерелом пізнання українознавчих дискусій кінця ХІХ — першої третини ХХ ст.

Для науковців та всіх, хто цікавиться історією України. Для науковців та всіх,
хто цікавиться історією України.

УДК 94(477)

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-916-6 (Т. 46. Кн. II)

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Ум. друк. арк. 41,47.
Обл.-вид. арк. 36,0. Додатковий тираж 150 пр. Зам. 46-15/2

Державне підприємство
“Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
79008 Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПрАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас” КП ДАК “Укрвидавполіграфія”
79005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК 1110 від 08.11.2002 р.